

[Aase Olesen]

meddelelser i dagspressen og på annoncer: mener hr. Thoft ikke – og han kan måske svare på det som revisor – at der er mulighed for skattemyndighederne for at stoppe denne trafik? Det er sådan set det, vi må undersøge i udvalget.

Thoft (SF):

Nej, så længe vi ikke har en omgælses-klausul – men den har SF jo fremsat forslag om – kan en sådan utilsigtet brug af lovgivningen ikke forhindres. Det er det samme problem, som vi havde ved det forrige lovforslag, vi diskuterede, hvor en enkelt skatte-spekulant groft udnytter reglerne. Man kan kun gøre det, at man kan stoppe en klud i, så snart man opdager hullerne, men at nogen siger, at det er ulovligt, kender jeg kun ét eksempel på. Det er sagen mod et af dette tings udmærkede medlemmer, som i dag sidder i Horserød – meget imod min vilje.

Hermed slutte forhandlingen.

Afstemning

Lovforslagenes overgang til anden behandling vedtoges uden afstemning.

Formanden:

Jeg foreslår, at lovforslagene henvises til skatte- og afgiftsudvalget. Hvis ingen gør indsigelse mod dette forslag, betragter jeg det som vedtaget. (Ophold). Det er vedtaget.

Den sidste sag på dagsordenen var:

11) Første behandling af beslutningsforslag nr. B 42:

Forslag til folketingsbeslutning om udsættelse af beslutningen om NATOs doktrin FOFA.
Af Albrechtsen (VS) og Thoft (SF).
(Fremsat 21/11 84).

Forslaget sættes til forhandling.

Forhandling

Forsvarsministeren (Engell):

FOFA eller forsvar mod anden angrebsbølge har karakter af et foreløbigt planlæg-

ningsinstrument, og det skal ses som et led i bestræbelserne på at styrke NATOs konventionelle forsvar. Tanken er, at man ved at udnytte ny teknologi vil blive i stand til mere effektivt, end tilfældet er i dag, at imødegå en angriber i hans forstærknings- og opmarchområde. Det er jo i fuld overensstemmelse med NATOs strategi, men er i dag vanskelig at gennemføre på grund af Warszawa-pagstens konventionelle overlegenhed.

Det drejer sig altså om et forsøg på at befæste det, der bestandig har været meningen med NATO, nemlig at forhindre krig gennem besiddelse af en troværdig afskrækkelse. Så længe vi ikke kan opnå aftaler, der sikrer en konventionel balance på et lavere niveau, er der ingen anden mulighed end at søge forsvaret af NATO styrket. Alternativet vil jo være, at vi gør os endnu mere afhængige af atomvåben, end tilfældet er i dag, og det er jo den modsatte udvikling, vi ønsker.

Der har hele tiden bestået et behov for at kunne sætte ind over for mål, der ligger bag den egentlige slagmark, f.eks. fjendtlige forstærkninger og flyvepladser. I det særlige NATO-sprog hedder det »interdiction«, dvs. afskæringsoperationer, der tilsligter at skade modstandernes evne til at fastholde et angreb.

NATOs planer har i overensstemmelse med strategien gennem mange år reflekteret dette behov. Ingen fjender kan forvente, at hans eget territorium skulle være tabuområde efter et angreb. På forhånd at garantere fjenden at man er villig til at udkæmpe en eventuel krig alene på sit eget område, vil ærlig talt være hensynsløst over for vores egne befolkninger. Der er derfor ikke noget principielt nyt i FOFA. Det relevante er, som jeg allerede har nævnt, at moderne teknologi muligvis kunne bidrage til at rette op på NATOs konventionelle underlegenhed.

Og lad mig så sige, at FOFA er ikke nogen doktrin. Den hverken erstatter eller ændrer gældende NATO-doktriner. Der er tale om nogle vejledende principper, som NATOs militære myndigheder skal tage hensyn til, når de opstiller forslag til forbedringer i medlemslandenes forsvar. De er altså som så mange andre principper en del af forsvarsplanlægningssystemet i NATO. Det er de enkelte lande, som suverænt bestemmer, om og i hvilket omfang de vil følge sådanne råd. FOFA er således ikke umiddelbart bindende

[Forsvarsministeren]

for Danmark. Vi vil som altid i ethvert tilfælde tage stilling til, om der er politisk og økonomisk grundlag for at gennemføre sådanne forslag nationalt. Og lad mig så i denne sammenhæng minde om, at vi jo i sommer har indgået en aftale for så vidt angår det danske forsvar for de kommende tre år.

Jeg vil gerne minde om, at vi så sent som den 22. marts i år her i folketinget havde en forespørgselsdebat om NATOs strategi, hvor jeg grundigt omtalte de studier og vurderinger, der foregår i NATO-regie. Denne debat mundede ud i vedtagelsen af et dagsordensforslag, hvori det klart fastslås, at Danmarks medlemskab af NATO nu som før bygger på, at NATO er en forsvarsalliance af defensiv karakter. Det er det, der står, og det står naturligvis fortsat ved magt.

Jeg har desuden siden denne drøftelse ved besvarelse af et større antal spørgsmål her i folketinget redegjort for, at FOFA er at betragte som et element i det opklaringsarbejde, der foregår i NATO med henblik på at definere den mest fornuftige udnyttelse af de teknologiske nyskabelser. De militære myndigheder i NATO er således i gang med at udarbejde et bredere grundlag, en såkaldt konceptramme, der skal muliggøre en samlet vurdering af, hvorledes det konventionelle forsvar mest hensigtsmæssigt kan forbedres inden for rammerne af den gældende strategi. Denne konceptramme forventes at foreligge om et års tid.

I de politiske overvejelser, som den måtte give anledning til, vil der selvfølgelig også blive lagt vægt på eventuelle beslutningers konsekvenser for områder som krisestyring, våbenkontrol og nedrustning.

Når den brede militære konceptramme foreligger, forventes et arbejde iværksat med henblik på en udvælgelse af våbensystemer samt øvrige forsvarssystemer til brug for FOFA. Dette arbejde vil ske i NATO-regie. For de europæiske NATO-landes vedkommende vil der ske en koordineret behandling af sagen i det, der er betegnet som den uafhængige europæiske programgruppe eller IEPG, hvori også Danmark deltager. Arbejdet i den gruppe har til formål at koordinere den europæiske indsats i relation til De forenede Stater, således at en arbejdsdeling i udvikling og produktion af forsvarsmateriel opnås.

Ved et nyligt afholdt IEPG-møde på ministerplan i Haag var forsvarsministrene enige

om at styrke det europæiske samarbejde på våbenproduktionsområdet, og det fremhævedes særlig, at en harmonisering og rationalisering var nødvendig, ligesom der også var enighed om et tættere samarbejde inden for forskning.

Endelig vil jeg understrege, at FOFA selv sagt alene vedrører det konventionelle forsvar. Den har intet med hverken atomvåben eller kemiske våben at gøre, og den kan heller ikke forstås sådan, at NATO vil lægge mindre vægt på forsvaret mod den første angrebsbølge og slet ikke – hvad man også har set nogle steder i debatten – som udtryk for en tendens henimod forebyggende angreb, naturligvis ikke.

Dette sidste turde i øvrigt være overflødigt at sige, eftersom NATO som bekendt, som jeg allerede har sagt det, er en defensiv alliance, hvis eneste formål er at afskrække fra angreb på medlemslandene.

Jeg skal på den baggrund meddele, at regeringens ikke kan tiltræde det foreliggende forslag.

Knud Damgaard (S).

Ifølge B 42 ønskes FOFA-doktrinen ophævet eller udsat. Det sidste er allerede sket på forsvarsministermødet forleden. Man ønsker også redegørelsesdebatter om vigtige sikkerhedspolitiske emner. Det har vi ikke noget imod. Det kan give befolkningen et indtryk af, hvad de mange forkortelser i sikkerhedspolitikken står for, og samtidig udtrykke partiernes holdning.

NATO-strategien er præget af stærke opbrudstendenser. Dernæst foreligger der nu en mulighed for et tårbrud mellem Øst og Vest. For os er det vigtigt, at man fra dansk side søger at påvirke begge tendenser i den rigtige retning.

Når det gælder FOFA-ideen, er det vanskeligt generelt at hævde, at den er betænkelig. Den er et skridt i den rigtige retning, i den forstand at den satser på konventionelle sprænghoveder, altså udelukker a-våben brugt til dens formål.

Vor betænkelighed går på, at selv om man eventuelt må overveje styrken af de konventionelle våben ved nedrustning på atomvåben, vil det, så længe atomvåbenedrustning ikke er aftalt, føre til et dobbeltsidigt kapløb, hvis FOFA-planen gennemføres isoleret.

[Knud Damgaard]

Det er derfor vor opfattelse, at tiden nu er inde til at fremme tillidsskabende foranstaltninger, der kan føre til afspænding. Opbruds- og tøbrudstendenser må kunne føre til resultater, hvis viljen er til stede hos begge parter.

Er der tegn på den vilje i vor del af verden? Der er i hvert fald eksempler, som kan tolkes i den retning. FOFA, som er planen om efter et første angreb at kunne mindske en anden angrebsbølge gennem ødelæggelse af modpartens forsyningslinjer, flypladser m.v., var til debat i NATO's parlamentarikerforsamling. En resolution, der gik imod FOFA, blev vedtaget bl.a. med den begrundelse, at man mente, at modpartens angreb doktrin ville lægge vægten på et første slags gennembrudskraft. Disse synspunkter blev støttet stærkt fra vesttysk side.

Et andet tegn er baseret på en resolution forelagt i samme forum af den videnskabelige, tekniske komité og militærkomiteen i fællesskab. Det var en i ordvalg moderat resolution, som imidlertid startede med at byde præsident Reagans ambitiøse anti-ballistiske-missile-defense-system velkommen. Resolutionen blev nedstemt i begge komiteer. Det spillede efter min mening en væsentlig rolle, at der i dette program ligger ikke blot en forlængelse, men en udbygning af det uhyrlige atomvåbenkapløb.

Vi står over for et opbrud i NATO-strategien. I de forløbne år har vi oplevet en udvikling fra Eisenhowers massive gengældelsesdoktrin, som blev udhulet af Sovjets paritet på atomvåben. Vi fik under Kennedy flexible-response-strategien, som nu også er under debat.

Reagans ambitiøse afværagesystem vil selv i bedste fald formentlig være utroværdigt i Europa. Det fremgår af den almindelige debat om militære doktriner, at der er stor usikkerhed omkring dem. Det berettiger til en mere dybtgående debat ved passende lejlighed. Mange har f.eks. den opfattelse, at den såkaldt Airland Battle er en ny NATO-doktrin. Det er ikke tilfældet. Det er en amerikansk metode for et samspil mellem hær- og luftstyrker. Også Airland Battle-2000 giver anledning til misforståelser. Det er en amerikansk version om operative vilkår gældende fra årtusindskiftet. Til den tid er vi faktisk mange der håber på at verden er blevet mere fredelig at leve i.

Det afgørende for socialdemokratiet er, at situationen i dag synes at rumme mulighed for at fremme skridt henimod afspænding. Vi vil derfor ikke pålægge regeringen på dette tidspunkt at tage stilling til FOFA, men insistere på, at regeringen nu med styrke og overbevisning lægger de beslutninger frem, der er vedtaget her i folketinget, og som alle rummer elementer til befordring af tillidsskabende virksomhed.

Arentoft (KF):

Dette beslutningsforslag fra VS og SF vedrører FOFA, Follow-On-Forces-Attack. Det må være ordet »angreb«, der er faldet forslagsstillerne for brystet, men ordet »attack« eller angreb går på én, der angriber NATO, og er ikke noget med, at NATO vil angribe.

Det er, som forsvarsministeren sagde, når man henviser til bemærkningerne, hvor der står:

»Efter hvad der hidtil er sluppet ud om sagen, er et af hovedproblemerne i den nye doktrin, at den indeholder nogle af hovedelementerne fra den offensive USA-doktrin, Airland Battle, bl.a. det såkaldte dybe slag.«

Dér understregede forsvarsministeren, at det er ikke nogen doktrin, men et foreløbigt planlægningsinstrument.

Jeg kunne også tænke mig lige at citere lidt mere fra bemærkningerne, hvor der står:

»Hertil kommer de vurderinger af FOFA, som det socialdemokratiske forbundsmedlem Karsten Voigt ifølge Information den 13. november 1984 har fremlagt i en rapport om sagen. Voigt mener, at FOFA allerede er forældet, da Sovjetunionen foretager ændringer i sine doktriner, der skulle hindre FOFA i at få betydning.

Ifølge disse oplysninger vil Sovjetunionen lægge hovedvægten på første angrebsbølge, hvorfor det skulle være af mindre betydning at ramme anden og tredje bølge.«

Ligesom hr. Knud Damgaard refererede til mødet i parlamentarikerforsamlingen her 12.-16. november, kan jeg oplyse, at jeg sad i militærkomiteen, da den rapport, hvor Karsten Voigt står som forfatter, om det konventionelle forsvar i Europa – i øvrigt er rapporten ikke vedtaget endnu – blev debatteret, og jeg var med til den debat, der var om rapporten. Der står på rapportens side 19, pkt.

[Arentoft]

58 – og jeg har tilladt mig at oversætte det til dansk:

»De senere analyser af den sovjetiske operationsplan anbefaler, at der lægges størst vægt på hurtighed, mobilitet og fleksibilitet hos de sovjetiske styrker for at udnytte overraskelsesmomentet og opnå hurtige resultater, før NATO når at mobilisere. Operative manøvregrupper, som man forkorter OMG, skal bruges til at gennembryde NATOs styrker hurtigt for at ødelægge kommunikations- og nøglepunkter.«

Men det betyder ikke, at en anden og tredje angrebsbølge ikke er nødvendig for angriberen – tværtimod. Det er så væsentligt for forhindre, at nye tropper samt forsyninger føres frem til den første angrebsbølge. At afskære fjendens forsyningslinjer har altid været og er stadig en af de vigtigste militære læresætninger. Men nok taler FOFA kun om konventionelle våben, som forsvarsministeren også nævnte, men jeg har set i Neue Zürcher Zeitung den 17. november, at stabschefen for Sovjetunionens strategiske raketstyrker, general Wischenkow, har udtalt:

»Sovjetunionen er i stand til med nukleare våben på én gang at tilintetgøre alle vigtige mål hos fjenden. Et sådant slag vil frilægge vejen for efterfølgende styrker.«

Generalen må nok tænke på de næsten 400 SS-20 missiler, der samtidig kan affyres mod næsten 1.200 vigtige mål i Europa og altså også Danmark, selv om Sovjetunionen gentagne gange har erklæret, at Sovjet aldrig vil være de første til at indsætte nukleare våben, men man bedes bemærke, at generalen taler om at »frilægge vejen for efterfølgende styrker«, altså har Karsten Voigt ikke ret i det, han siger i den foreløbige rapport.

En anden ting, der står i bemærkningerne:

»Hvis nemlig det dybe slag bruges, før første angrebsbølge nogen sinde når frem, så kan det forklares, hvorfor man holder fast i doktrinen. Dette svarer til, hvad der i debatten om de nye doktriner er blevet betegnet som »forebyggende angreb« eller »offensivt fremskudt forsvar«. Det er naturligtvis meget afgørende at få afklaret, om FOFA's retningslinjer kan tjene et sådant offensivt formål.«

Det kan det ikke, for NATO er, som det også er understreget mange gange af forsvarsministeren, en forsvarsalliance, og jeg kan meddele, at det konservative folkeparti afviser forslaget, og jeg skal sige på vegne af

fru Inger Stilling Pedersen, der skulle være ordfører i denne sag, men som er forhindret på grund af udvalgsarbejde, at kristeligt folkeparti ligeledes afviser forslaget.

Sønderby (V):

Med forslaget til folketingsbeslutning om udsættelse af beslutning om NATOs doktrin FOFA vil man enten have den ophævet eller udsat. Det er helt rigtigt, som hr. Arentoft sagde, at man mere fokuserer på angreb end på ikke at angribe. Forsvarsministeren sagde, at FOFA ikke er nogen doktrin, men derimod vejledende principper for den forsvarsplanlægning, der foregår i NATO, og denne planlægning deltager Danmark jo i sammen med de øvrige medlemslande. Baggrunden for FOFA-konceptet er – som det også om ikke direkte er omtalt, så i hvert fald ligger i nogle af de bemærkninger, der er i Dyvig-rapporten – at man i højere grad vil udnytte de fordele, der er ved nogle af de konventionelle våben, som er fremkommet som følge af den nye teknologi. Vi kan vel også sige, at vi ikke her kan diskutere, om der er nogle territorier, der kan være tabuområder efter et eventuelt angreb. Det var forsvarsministeren også inde på.

Ved at tillægge de konventionelle våben en større vægt, hvilket er hovedformålet med FOFA, kan man nå to ting. For det første kan man opnå en konventionel styrkebalance, og som følge af den balancerede situation vil der være basis for at få gennemført en effektiv våbenkontrol på grundlag af gensidige aftaler. Venstre er tilfreds med, at der nu også, som hr. Knud Damgaard var inde på, er skabt muligheder for nye forhandlinger mellem stormagterne om gensidige aftaler. For det andet: ved at styrke den konventionelle afskrækkelse kan man mindske afhængigheden af kernevåben, således at atomtærskelen kan hæves, og det må være et mål, som vi alle kan enes om.

Det kan være svært at overskue alle de muligheder, som pludselig dukker op som følge af ny teknologi på de konventionelle våbens område, derfor er det vigtigt i NATO-sammenhængen at sikre sig den mest rationelle anvendelse af ressourcerne. Solidaritetsprincippet i NATO er af meget stor betydning her, idet det er muligt at gennemføre effektivisering af det ikke-nukleare forsvar

[Sønderby]

ved at lave rollespecialisering blandt medlemslandene.

Venstre mener, at det er væsentligt, at vi fra Danmarks side går aktivt ind i den behandling, der foregår i NATO, af disse nye situationer. Der er jo ikke noget realistisk sikkerhedspolitisk alternativ til NATO, og vi må styrke det samarbejde, der foregår dér. I denne situation er det meget vigtigt, at det ikke bliver de tekniske muligheder, der styrer de operative planer og derigennem indirekte måske også strategiens udvikling. Der skal vælges imellem våbensystemerne. Baggrunden for dette valg er altid politisk. Ministrene fra NATO-landene udsteder jo netop de politiske direktiver for planlægningen, og i forhandlingen om disse direktiver må de enkelte ministre selvfølgelig tage hensyn til den politiske opfattelse, som de repræsenterer.

Her er det netop, som også forsvarsministeren fremhævede det, de enkelte lande, som suverænt bestemmer, om og i hvilket omfang de vil følge de retningslinjer, der er skitseret. Det vil sige, at Danmark har politisk kontrol med strategiudviklingen, og FOFA-konceptet er ikke umiddelbart bindende. Det er jo også for nylig blevet understreget, at de militære organer i NATO ikke kan foretage sig noget, uden at det er blevet godkendt i politisk regie.

Vi kan jo heller ikke offentligt diskutere enhver detalje i den forsvarsplanlægning, der tilrettelægges. Det vil jo betyde, at hele grundlaget for de militærstrategiske planer undermineres.

Med disse bemærkninger er det vel ret klart, at venstre ikke kan tiltræde dette forslag.

Thoft (SF):

Hr. Sønderby sagde, at vi kan ikke diskutere enhver detalje i planlægningen. Det er heller ikke en detalje, det er en afgørende del af planlægningen, og jeg vil gerne understrege, at det, der bedes om i det her forslag, er udelukkende, at vi har en demokratisk beslutningsproces. Det er det hele, vi beder om.

Jeg vil godt advare mod den sproglige manipulation, der foregår. Når man diskuterer Airland Battle-strategien, så understreger ministeren, at det ikke er nogen strategi, det er en doktrin, og den bestående strategi i MC 37-4, tror jeg den hedder, fra 1967, den står

uændret. Vi kan ganske vist ikke få at vide, hvad der er uændret, for det er også hemmeligholdt, og jeg mener, at man begår fup, når man på den måde manipulerer med sproget. Nu er det, som i foråret i regeringens sikkerheds- og nedrustningspolitiske udvalgs beretning klart blev omtalt som en doktrin, blevet til et foreløbigt planlægningsinstrument. Jeg citerer fra det pågældende dokument side 56:

»Samme år erklærede« – det var i 1982 – »NATOs øverstkommanderende, general Rogers, at man efter flere års forberedelser havde antaget en plan om angreb på opfølgingsstyrker, Follow-On-Forces-Attack, FOFA, også kaldet Rogersplanen, som doktrin i den allierede Europa-kommando, ACE.«

Det er altså det humbug, man har begået på ministerrådsmødet i forgårs i et forsøg på at undgå debat i det danske folketing og i de øvrige NATO-parlamentar om de her ting. Det eneste, vi har bedt om, er, at disse ting foregår ved en åben demokratisk proces. Jeg vil godt give nogle eksempler på, at den proces er der behov for: Dyvigrapporten gør helt klart, at Danmark nu er blevet så involveret i NATOs atomstrategi, at vor mulighed for i krise- og krigssituationer at træffe vor egen beslutning, om vi skal have forstærkninger, om de skal komme med atomvåben osv., er borte. Ser man på Seidenfadenrapporten fra 1968 eller udenrigsministeriets gråbog fra 1970, så kan vi se, at der var i hvert fald på det tidspunkt denne frihed. Den er altså blevet væk i den periode, der er gået fra 1970 til 1984.

Hvis man så leder i folketingets dokumenter, i folketingets forhandlinger, i beslutningsforslag for at finde ud af, hvad det er for nogle beslutninger, som folketinget har truffet, som i den grad involveres i den her atomstrategi, så vi ikke længere har den frihed, så kan vi ikke finde nogen, der er ikke truffet sådanne folketingsbeslutninger. Hvad er så årsagen til, at vi nu er så involverede, at fanden er løs, hvis det er sådan, at vi siger nej . . .

Formanden:

Man må ikke bruge eder fra folketingets talerstol.

Thoft (SF):

[Thoft]

... at en vis herre er løs, hvis vi siger nej. Hvad er det for beslutninger? Ja, vi kan måske pege på to eksempler, nemlig beslutningen i 1976 om den såkaldte COB-aftale om flyforstærkning, og vi kan måske pege på regeringens tilslutning til Saceurs forstærkningsplan fra 1981. Begge dele er hemmeligholdt, begge dele har folketinget ingen indflydelse haft på. Ja, det er endda sådan, at forstærkningsplanen fra 1976, COB-aftalen, først blev udleveret til folketingets forsvarsudvalg i marts 1984, otte år efter, at toget var kørt. Det er beslutningsprocessen i det danske folketing, og det er bare ét blandt talrige eksempler.

Det samme gælder med FOFA-doktrinen. Uden om folketinget lærer vi, altså medlemmerne, gennem aviserne, at nu har den danske NATO-ambassadør også givet sin tilslutning til FOFA-doktrinen på Danmarks vegne. Det er ikke sket på folketingets medlemmers vegne, vi har ikke haft anledning til at diskutere det, vi ved ikke i detaljer i hvert fald, hvad denne nye doktrin indeholder.

Jeg vil gerne sige, at vi har jo stillet sribervis af spørgsmål, og jeg ville ønske, at ministeren ville lette bare en lille smule på låget. Vi er blevet snydt så tit, mener jeg; ingen har fortalt os i 1961, hvad følgerne var af den dansk-tyske enhedskommando, nemlig af Combaltap i Karup, som nu om nogle måneder flytter til Ravnstrup, fik operativ kommando over atomvåbnene i Slesvig-Hosten. Det var der ingen der fortalte os noget om, og det fremgår ikke af debatten i 1961. Det ved ministeren også godt, jeg har lige spurgt ham om det.

Vi beder bare om en lille bitte smule demokrati, det er alt, hvad vi beder om. Giv os klar besked om, hvad det her indebærer, og lad os så tage en fair debat om det. Ministeren behøver ikke at være en formummet skælm, men prøv på demokratisk vis at debattere med os med opslået visir og lad os så se, hvem der vinder. Det var en fair måde at gøre det på, men se, om ministeren tør.

Stinus (RV):

Uanset om det, der betegnes med FOFA, Follow-On-Forces-Attack, kan opfattes som en ny NATO-doktrin, således som forslagsstillerne gør det, eller som et planlægningsinstrument eller en vejledning for NATOs

langsigtede planlægning, er det radikale venstre enig med forslagsstillerne i, at det er bydende nødvendigt, at vi i Danmark får en egentlig politisk debat om dette nye begreb.

Allerede i sit indlæg i forespørgselsdebatten om NATOs militære strategi den 22. marts i år talte forsvarsministeren om nye koncepter, planer og fremtidsstudier inden for NATO. Forsvarsministeren talte dengang også om, hvad FOFA går ud på, uden én eneste gang at bruge betegnelsen FOFA eller Rogersplanen efter ophavsmanden, NATOs øverstkommanderende, general Rogers. Det er jo ikke kun forslagsstillerne, som taler om en ny doktrin. I tidsskrift for politisk viden-skab, *Politica*, nr. 4, 1984, skriver således lektor Ib Faurby, som er medlem af formandskabet for det sikkerheds- og nedrustningspolitiske udvalg, om FOFA:

»Den er blevet en del af Allied Command Europe's operative doktrin.«

Og Ib Faurby fortsætter:

»FOFA har ikke tiltrukket sig en offentlig opmærksomhed svarende til Airland Battle-2000. Det kan undre i betragtning af FOFAs langt større umiddelbare relevans for udviklingen af NATOs forsvar i Europa.«

Det centrale i FOFA, eller Rogersplanen, er NATOs kapacitet til deep strike, det dybe slag mod Warszawapagtens installationer, broer, veje, jernbaneknudepunkter og tropper bag den egentlige frontlinje. Dette dybe slag skal rettes med moderne præcisionsvåben ca. 350 km inde på Warszawapagtens område, i visse tilfælde helt inde i den vestlige del af Sovjetunionen. Er dette NATOs seneste afspændingsinitiativ? Hvordan forestiller man sig i NATO, hvordan forestiller den danske forsvarsminister sig at Warszawapagtlandene vil reagere på dette seneste NATO-udspil? Man behøver ikke være militærekspert for at forudse, at FOFA vil medføre en revision i de operative planer, som er gældende for Warszawapagten i dag, på akkurat samme måde som en Warszawapagt-FOFA ville få konsekvenser for NATOs operative planer.

Dertil kommer udviklingen af våben, som kan bruges mod NATOs deep strike våben. Kort sagt, NATOs FOFA vil uundgåeligt medføre et forstærket våbenkapløb. Er det det, vi ønsker? Hertil kommer den direkte negative betydning, FOFA vil få for afspændingspolitikken. På Stockholmkonferencen gøres der forsøg på at komme i gang med

[Stinus]

afspændingsprocessen, man taler om tillidskabende foranstaltninger. Tror forsvarsministeren, at FOFA af de østeuropæiske lande og disse landes befolkninger vil blive opfattet som en tillidsskabende foranstaltning? Jeg er bange for, at den tværtimod vil blive opfattet som en særdeles offensiv strategi, på akkurat samme måde som vi i NATO-landene ville opfatte en tilsvarende sovjetisk beslutning.

FOFA forudsætter udvikling af nye våbentyper, de præcisionsvåben, jeg omtalte før, baseret på den mest moderne teknologi. Vil sådanne våben være med til at hæve atomvåbentærsklen? Måske, men til gengæld vil der være en alvorlig risiko for, at de vil være med til at sænke krigstærsklen. Det radikale venstre vil advare meget stærkt imod, at NATO – og Danmark i NATO – indlader sig på noget og giver tilslutning til noget, som umiddelbart ser ud til at kunne formindske faren for en krig med atomvåben, men hvor den pris, som skal betales, er en øget og meget kostbar oprustning med konventionelle våben. Den nedrustningspolitik, som det radikale venstre ønsker ført, er ikke afskaffelse af atomvåben for i stedet at anvende enorme summer på andre våben.

FOFA peger i den retning, men vi vil advare imod, at man lader sig besnære eller besnakke af den argumentation. Vi er enig med forslagsstillerne i, at først og fremmest rustningsindustrien vil være interesseret i FOFA. Det er en industri, som altid står parat til at udvikle og producere nye våben og udskrive regningen til os andre.

Regeringens afvisning af det forslag, vi debatterer i dag, understreger efter det radikale venstres opfattelse endnu en gang den manglende parlamentariske kontrol med Danmarks medlemskab af NATO, et medlemskab, som siden 1949 lidt efter lidt, men usvigelig sikkert, som det fremgår af Dyvig-rapporten, har gjort os til en brik i et stort militærmaskineri, hvor man kan være alvorligt bange for den politiske styrings realistiske muligheder i krise- og krigstid og måske også i fredstid.

Pia Kjærsgaard (FP):

Der er ét eneste sikkerhedspolitisk problem, som det danske folketing skal tage stilling til, nemlig om vi skal være medlem af NATO, ja eller nej. Når svaret er ja, må vi

som medlem af NATO disciplineret indrette os efter, hvad alliancens ledelse bestemmer. Et militært arrangement kan ikke fungere, uden at der er respekt for, at man må underkaste sig og adlyde. Derfor kan det ikke nytte noget, at vi, når vi er NATO-medlemmer, vil ændre på så det ene og så det andet inden for NATO-strategien. NATO ville være aldeles unyttig, hvis forholdet blev det, at de enkelte NATO-stater hver kom med deres afvigerideer.

Vi går imod forslaget.

Albrechtsen (VS):

Denne sag rejser to afgørende problemer. Det første er spørgsmålet om den manglende demokratiske og parlamentariske kontrol med, hvad der foregår i NATO, og det andet er selvfølgelig spørgsmålet om konsekvenserne af beslutningen om FOFA-doktrinen.

Det er desværre ikke noget nyt, at der mangler demokratisk kontrol med disse ting. F.eks. indgik den danske regering jo i 1976 den flyaftale med USA, der blev indledningen til hele systemet af forstærkningsaftaler, som afgørende ændrede Danmarks sikkerhedspolitiske situation. Det skete som bekendt uden forudgående offentliggørelse og uden forudgående godkendelse af folketinget.

I sagen om opstillingen af de 572 nye mellemdistanceraketter fik folketinget også forelagt en i realiteten fuldbyrdet kendsgerning. Beslutningen var jo reelt truffet flere år før den officielle dobbeltbeslutning.

Nu gentager dette helt uacceptable mønster sig så med FOFA-doktrinen. Den blev besluttet uden om folketinget på et møde for NATO-ambassadørerne den 8. november 1984. Det er i hvert fald, hvad der er meddelt pressen og offentligheden. Nu siger hr. Knud Damgård så, at beslutningen er udsat. Jeg ville gerne tro på hr. Knud Damgaards oplysning, men det, der er udsat, er jeg bange for kun er den drøftelse, som man havde planlagt at tage på NATO-ministermødet. Jeg er ked at måtte sige det, men sådan har jeg opfattet det ud fra de sparsomme oplysninger, man som folketingsmedlem får. Det, der er sket, er, at Danmark på dette ambassadørmøde politisk har bundet sig til FOFA, og at der så senere på NATO-mødet skulle have været en drøftelse, bl.a. også af denne

[Albrechtsen]

bredere konceptramme, som blev udsat. Så hr. Knud Damgaards argument i den forbindelse for ikke at støtte vort forslag fuldt ud i hvert fald synes ikke at være holdbart. Men ministeren kan formentlig nærmere uddybe, hvad der egentlig er besluttet, og hvad der ikke er besluttet.

Da folketinget i foråret behandlede VS-forslaget om øget demokratisk kontrol med Danmarks deltagelse i NATO, var der blandt et flertal af partierne, nemlig socialdemokratiet, radikale, SF og VS, i hvert fald enighed om, at den demokratiske kontrol burde øges. Der var nogen uenighed om, hvordan kontrollen skulle øges. Det, vi må konstatere i dag, er desværre bare, at når det gælder de konkrete sager, hvoraf denne jo er en af de allervigtigste, så er det faktisk ikke lykkedes at øge kontrollen på trods af principiel velvilje over for tanken om øget kontrol hos et flertal. Faktisk har regeringen med forløbet omkring FOFA-doktrinen ligefrem skærpet den linje, at selv de spørgsmål, der er af alermest vital betydning for befolkningens sikkerhed, for hele vores overlevelse og fremtid, fortsat skal afgøres i hemmelighed og gedulghed og uden folketingets og befolkningens indseende.

Jeg havde håbet, at socialdemokratiet på baggrund af denne sag og det forløb, den har haft, ikke alene ville have været med til at få FOFA ophævet eller udsat, men også havde brugt det som en anledning til at understrege, at nu måtte der indføres i hvert fald et minimum af demokratisk og parlamentarisk kontrol med beslutningerne.

Jeg vil i den forbindelse gerne henvise til, hvad hr. Lasse Budtz sagde den 22. marts 1984, da spørgsmålet om udviklingen i NATOs doktriner var til debat. Hr. Lasse Budtz diskuterede dengang med sig selv spørgsmålet om en offentliggørelse i hvert fald af hovedindholdet i disse planer. Hr. Lasse Budtz lod dengang den mulighed stå åben, at man kunne skride til en offentliggørelse i hvert fald af dele af det. Sådan måtte man forstå hr. Lasse Budtz. Han ville bare gerne selv have lov til at læse materialet igennem inden offentliggørelsen, for at han kunne se, om der var nogle problemer i det, og det var unægtelig et problem, som hr. Lasse Budtz dér havde. Men dengang var der i hvert fald en vis velvilje fra socialdemokratisk hold, og

det er beklageligt, at denne velvilje tilsyneladende delvis er forsvundet siden hen.

Jeg vil så vende mig lidt til den anden alvorlige side af denne sag, nemlig konsekvenserne af beslutningen om FOFA-doktrinen.

FOFA bygger på et af hovedelementerne i det amerikanske feltregulativ, FM 100-5, nemlig det såkaldte dybe slag, og der er således tale om en meget offensiv ændring af NATOs taktiske forskrifter. Nu vil jeg så sige til ministerens bemærkning om, hvad der er en doktrin, og hvad der ikke er en doktrin, at det er jeg i og for sig fløjtende ligeglad med hvad ministeren forstår ved, om det ene eller det andet er vejledende forskrifter eller taktiske retningslinjer eller doktriner, eller hvad ministeren vil forsøge på at bortforklare sagen med. Jeg ser det kun som en yderligere udmøntning af ministerens bestående forsøg på at misinformere og lægge røgslør ud omkring disse ting, der foregår med ændringerne i NATOs doktriner. Det afgørende for os – dér er jeg meget enig med hr. Stinus – må være at tage stilling til realitetsindholdet i det her. Jeg synes, at det er beklageligt, at tingene skal forplumres ved, at man ustandselig går ind i spidsfindigheder omkring sprogbruken.

Men den officielle forklaring på, at man iværksætter denne doktrin, er, at man vil udsætte det tidspunkt, hvor atomvåben tages i anvendelse efter retningslinjerne i NATOs atomstrategi, der som bekendt bygger på muligheden for førstebrug af atomvåben. Man ønsker altså, at det konventionelle forsvar skal styrkes; det skal dels ske gennem øget oprustning og flere penge til våben, dels gennem indsættelse af nye, avancerede våbensystemer. Overfladisk betragtet kunne sådan en argumentation måske lyde besnærende for nogle – den har jo da i hvert fald besnæret alle de borgerlige ordførere – men i realiteternes verden har sådan en argumentation intet grundlag. Tværtimod er der al mulig grund til at tro, at FOFA vil øge risikoen for en tidlig brug af atomvåben i en konflikt. Det vil jeg godt uddybe lidt nærmere.

For det første opererer de amerikanske styrker jo fortsat ud fra FM 100-5, der bygger på tankegangen om den integrerede slagmark, hvor der anvendes såvel taktiske atomvåben som kemiske våben på linje med konventionelle styrker. Det er fortsat, uanset hvad der så i øvrigt er besluttet i NATO, de

[Albrechtsen]

amerikanske styrkers doktrin. For det andet vil illusionerne om, at brugen af det dybe slag vil hæve atomtærsklen, hurtigt vise sig at bygge på en fejltagelse. Jeg vil gerne citere, hvad hr. Lasse Budtz så rigtigt sagde her i folketinget den 22. marts 1984, Folketingstidende 1983-84, 2. samling, sp. 2748:

»Hvis Vesten vil ramme modparten med såkaldte dybe slag efter et angreb, vil modparten formentlig meget hurtigt beslutte sig til at gøre nøjagtig det samme. Med stærkt avancerede konventionelle våben, f.eks. nye, meget træfsikre missiler med konventionelle sprænghoveder, vil ødelæggelserne kunne blive af et sådant omfang, at den angrebne part hurtigt vil blive fristet til at bruge kernevåben. Og hvordan skal man i øvrigt kunne kontrollere med sine observationssystemer, om det angreb, der nærmer sig, har konventionelle eller atomare sprænghoveder?«

Det var så sandt, som det var sagt, det, hr. Lasse Budtz sagde dengang, og hr. Lasse Budtz gentog i øvrigt forleden i Radiotinget, at han ikke så nogen mulighed for at øge sikkerheden gennem konventionel oprustning. På den baggrund synes jeg nok, at det er meget beklageligt og trist at høre på, at hr. Knud Damgaard i dag lader døren stå åben for en eventuel socialdemokratisk tilslutning til en sådan oprustningsfilosofi.

For det tredje bygger FOFA på illusionerne om en begrænset krig på europæisk grund, på trods af at alle eksperter faktisk stort set er enige om, at en krig i Europa ikke lader sig begrænse, og det er vanskeligt at se, hvordan en lynhurtig udvidelse af slagmarken til at omfatte et areal 300-400 km dybt ind på modpartens område, på nogen som helst måde skulle kunne indskrænke eskalationen. Tværtimod vil det da føre til en hurtigere udvikling. Det vil føre til hurtigere modforanstaltninger fra modpartens side. Det vil føre til en hurtigere udvikling i eskalationen. Det vil uvægerlig føre til en hurtigere brug af atomvåben. Alt andet er illusioner. Men jeg håber, at forsvarsministeren vil komme herop og mere detaljeret og præcist redegøre for, hvad der helt konkret er besluttet, og hvad der ikke er besluttet i NATO.

(Kort bemærkning).

Arentoft (KF):

Det var hr. Thoft, der sluttede sit indlæg med at sige: vi beder om demokrati. I Danmark har vi repræsentativt demokrati, som vi ser repræsenteret ved folketinget. Folketinget har valgt en statsminister, der udpeger sin regering, og regeringen er ansvarlig; og specielt på det forsvarsmæssige område, hvor ikke alle planer kan lægges frem i fuld offentlighed, skal regeringen under ansvar handle på folketingets og befolkningens vegne.

Det ville være helt tåbeligt at offentliggøre alle vore planer på det militære område, og som medlem af NATO har vi også i høj grad et hensyn at tage til vore allierede. Det sætter jeg højere end SFs og VS' mange forsøg på at få afsløret så meget som muligt om det danske forsvar og NATO-forsvaret, og jeg finder arbejdsformen her fuldt ud demokratisk, så der er ingen grund til at bede om demokrati. Det har vi.

(Kort bemærkning).

Stinus (RV):

Fru Pia Kjærsgaard sagde for et øjeblik siden her fra talerstolen, at en konsekvens af NATO-medlemskabet er, at vi, dvs. Danmark, disciplineret må indordne os, og at vi må underkaste os og adlyde, underforstået de militære beslutninger i NATO. Jeg kan nu forstå, at den konservative ordfører, hr. Arentoft, er enig i disse bemærkninger. Jeg vil da gerne spørge, om forsvarsministeren også deler den opfattelse.

(Kort bemærkning).

Thoft (SF):

Til hr. Arentoft vil jeg sige, at vi bad kun om en lille smule demokrati, og det, at den danske regering i hemmelighed underskriver planer, som binder os til en forstærkningsstrategi, der ikke har været diskuteret, planer, der ikke har været forelagt folketinget, det er ikke særlig demokratisk. Det er den slags, man anvender i bananrepublikker. Vi beder kun om en lille smule demokrati.

Jeg vil godt helt i forlængelse af det, hr. Albrechtsen sluttede med til forsvarsministeren, spørge forsvarsministeren: hvorledes har forsvarsministeren tænkt sig at inddrage folketinget i den videre beslutningsproces omkring FOFA-doktrinen eller denne foreløbige

[Thoft]

planlægning? Det synes jeg vi må have et svar på. Vi beder kun om en lille bitte smule demokrati.

Forsvarsministeren (Engell):

Jeg skal ikke gøre meget for at forlænge debatten, men der kan nok efter de indlæg, der har været, være grund til at ridse et par hovedtræk op.

Først synes jeg, det er væsentligt at få fastslået – også på baggrund af de indlæg, der især har været fra SF og fra VS – at der ikke med FOFA er tale om nogen ændring i NATOs militære strategi om det fleksible svar. Der er også grund til at understrege, at FOFA ligger fuldstændig inden for denne strategis rammer. Man kan sige, at FOFA ikke er nogen nyskabelse, men et nyt udtryk for et ældgammelt militært fænomen, hvor det, man gør, er løbende at forsøge at undersøge mulighederne for med ny teknologi at forbedre overvågningen af en eventuel modstanders bagland og desuden mulighederne for at finde mål dér og mulighederne for at ramme disse mål præcist med konventionelle våben.

I og med at man med nyt avanceret udstyr søger at gennemføre denne gamle militærtaktik, hvor målet også er at finde og splitte fjendens styrker, før de når slagmarken, skal der jo, som også flere af talerne har været inde på, naturligvis drages andre faktorer med ind i overvejelserne, og det er bl.a. spørgsmålet om de politiske virkninger af NATOs defensive afskrækkelsesstrategi.

Jeg sagde, at der på et senere tidspunkt i alliancesammenhængen vil være en drøftelse af den samlede konceptramme, og det er da klart, at der vil være en række elementer af mere politisk karakter, som må indgå i disse overvejelser. Men igen: det, der er grundlaget for alliancen, den defensive strategi, er helt i overensstemmelse med FOFA, eller FOFA er i overensstemmelse med denne strategi.

Må jeg sige med hensyn til det praktiske i det, at FOFA ikke har været drøftet på det netop afholdte forsvarsministermøde i Bruxelles, og det har heller ikke på noget tidspunkt været meningen. Det, der er tale om, er, at FOFA er blevet vedtaget på ambassadørplan. Det er en ganske normal procedure, som er helt i overensstemmelse med den ministerbeslutning, som blev truffet i maj 1980

om at overlade det til de permanente repræsentanter at vedtage disse elementer til langtidspanlægningen; men det er klart, at hovedstæderne naturligvis er fuldt orienteret og inddraget i drøftelsen af disse ting, det er da vigtigt at få med. Det var det, jeg sagde i mit første indlæg, nemlig at det, man er i gang med i NATO, er udarbejdelsen af et bredere grundlag, den konceptramme, jeg har talt om, som skal muliggøre en samlet vurdering af, hvordan det konventionelle forsvar kan forbedres, og det er denne konceptramme, der ligger til drøftelse om et års tid.

Hvis man ligesom skal prøve at trække et hovedelement ud af hele denne sag, er det i første række spørgsmålet, om en angriber kan forestille sig, at hans eget område, hans territorium, kan være et fristed, hvor der er mulighed for at opbygge angrebsbølger imod vores land og imod andre alliancelande, uden at vi har mulighed for at slå tilbage. Jeg vil tro, at de fleste også her i landet er enige med mig i, at hvis vi bliver udsat for et angreb, hvis alliancen bliver udsat for et angreb, må vi naturligvis have mulighed for at forsvare os.

Der har i hele denne sag om FOFA, NATO-strategi osv. været mange misforståelser, mange påstande, mange rygter fremme, og jeg kan sige, at i det blad, der udkommer en af de kommende dage, NATO Review, har Saceur-general Rogers skrevet en artikel om FOFA, hvor jeg mener, at mange af disse rygter og påstande bliver sat på plads, og når forslaget nu formentlig går til udvalgsbehandling, har jeg tænkt mig at sørge for, at denne artikel bliver oversendt til forsvarsudvalget.

Jeg skal blot sige et par enkelte ord i forbindelse med de indlæg, der har været. Jeg er ganske enig i det, den socialdemokratiske ordfører, hr. Knud Damgaard, var inde på, nemlig at vi heldigvis for tiden oplever nogle positive træk i det generelle Øst-Vest-forhold med det møde, der er aftalt i begyndelsen af året mellem den amerikanske og den sovjetiske udenrigsminister. Det mener vi også er et meget opmuntrende signal, som der naturligvis må og skal kunne bygges videre på, og i den sammenhæng finder vi det også fra regeringsside vigtigt, som hr. Knud Damgaard var inde på, at spørgsmål om tillidsskabende foranstaltninger på de områder, hvor det er realistisk, hvor det er muligt, bliver fremmet.

[Forsvarsministeren]

Det synspunkt har jeg da også givet udtryk for så sent som ved det forsvarsministermøde, der netop har været afholdt de sidste dage.

Hr. Thoft og hr. Albrechtsen gør jo alt, hvad de kan for som sædvanlig at lægge nye mursten på den mur af misforståelser og påstande om USA, om NATO-samarbejdet, som man forsøger at rejse i forbindelse med de mange forespørgsler og spørgsmål, som vi har herinde, og hvor man også kører videre med påstanden om den manglende information. Jeg tror godt, jeg vil vove den påstand, at der ikke findes mange parlamenter her på kloden, hvor der hersker en sådan åbenhed om sikkerheds- og forsvarspolitiske emner som her. Jeg har tidligere bl.a. peget på det, der kommer frem i medierne, det, der kommer frem i den årlige redegørelse, jeg udsender, og i et væld af andre publikationer og informationsmuligheder, som også kommer til folketingsmedlemmernes kundskab. Jeg må sige, at jeg føler, at man her forsøger en mistænkeliggørelse, som fuldstændig savner grundlag.

Nu hørte vi igen det gammelkendte foredrag om atomvåben og om Airland Battle og om VS' juleboggave Field Manual 100-5, og igen bliver der bragt en lang række forskellige elementer ind, som intet har med det at gøre, som vi snakker om her. Jeg vil også igen understrege, at FOFA er en konventionel studie, der ikke vedrører atomvåben, som hr. Albrechtsen var inde på.

Hr. Stinus bad mig om min vurdering af NATO: hvad er NATO egentlig for noget? Det kunne der holdes et langt foredrag om. Hvis jeg skal sige det meget kort, vil jeg sige, at jeg opfatter alliancesamarbejdet netop som en alliance af selvstændige og frie lande, hvor man mødes i en fælles interesse, hvor man har en åben og fri dialog, og hvor man naturligvis også har en fælles interesse i at nå frem til fælles beslutninger. Det handler jo i sidste ende om alliancelandenes sikkerhed, men det er sådan, jeg opfatter NATO-samarbejdet, og det er også sådan, jeg selv oplever det, når jeg deltager som repræsentant for den danske regering.

(Kort bemærkning).

Thoft (SF):

Ministeren beskyldte SF for at opbygge en mur af misforståelser og mistænkeliggørelse uden grundlag. Det undrer mig, at det ikke er gået op for ministeren, at når vi stiller ministeren spørgsmål, enten det nu er her i salen eller i udvalgene, så er det, fordi vi ønsker svar, og ikke, fordi vi ønsker udenoms snak. Det er, fordi vi ønsker at få afklaret den tvivl, vi har på baggrund af presseforlydenderne.

Men jeg vil gerne gøre opmærksom på, at op igennem 1970'erne og 1980'erne har skiftende forsvarsministre fra denne talerstol brugt følgende dobbeltstrategi eller doktrin eller planlægningsinstrument, som ministeren nu vil: først benægter man ethvert forlydende og siger, at det er der overhovedet ikke noget om. Det var også det, ministeren gjorde, da vi diskuterede Airland Battle i foråret. Når så beviserne er uomtvistelige og ministeren ikke længere kan komme udenom, siger ministeren: nå ja, men der er jo overhovedet ikke tale om noget nyt, og det er ikke nogen strategi, det er kun en doktrin. Nu er det altså en doktrin, og så er det i virkeligheden ikke en doktrin, men et planlægningsinstrument. Det er den taktik, der benyttes hver gang, og det har ikke meget med demokrati at gøre.

Til sidst vil jeg gerne spørge den radikale hr. Stinus: i forsvarsforliget i 1973, som de radikale jo var med i, stod der, at modtagelse af forstærkninger skulle forberedes i fredstid. Vidste de radikale, hvad dette indebar? Var de radikale informeret om, at det ville betyde underskrivelse af COB-aftalen, som autoriserer USA til at bruge danske flyvepladser i krise og krig? Vidste de radikale, at med undertegnelsen af denne lille passus ville resultatet blive, at Danmark blev dybt involveret i NATO's atomstrategi? Det synes jeg de radikale skulle svare os på.

Dermed har vi også en fornemmelse af, hvor dybt dette demokrati går i folketinget. Ikke engang de partier, som er involveret i forligene, er orienteret om, hvad der foregår.

Albrechtsen (VS):

Det må nu siges, at vi i hvert fald har fået afklaret det spørgsmål, der blev rejst med hensyn til, hvad der er besluttet, og hvad der ikke er besluttet. FOFA er besluttet. Det, der så står tilbage i diskussionen mellem ministe-

[Albrechtsen]

ren og os andre, er, hvad vi skal kalde den. Her ville det være rart, hvis vi kunne se bort fra det problem og i stedet for diskutere indholdet, men vi andre vil altså blive ved med at kalde den en doktrin. Det er i og for sig et enkelt og præcist begreb, når det gælder taktiske retningslinjer.

Så begyndte ministeren at holde forelæsning om, at dette her ikke er nogen ændring af strategien. Det er igen et af disse forsøg på at lægge røgslør og faktisk misinformere om tingene. Vi havde regnet med, at forsvarsministeren ville forsøge på at antyde, at nu var det en strategidebat, og derfor har vi i bemærkningerne netop gjort rede for, at vi udmærket er klar over, at det ikke er en ændring af strategien. Men det er typisk for ministerens måde at rode det hele sammen på for at forplumre tingene i disse spørgsmål, at han begynder at antyde, at nu er vi inde på at diskutere strategi. Som om vi ikke i bemærkningerne havde gjort rede for det forhold!

Når ministeren siger, at der er opstået mange misforståelser og rygter osv. i dette her forhold, skyldes det simpelt hen det elementære forhold, at der ikke informeres ordentligt fra de myndigheders side, som er i besiddelse af de oplysninger, der skal til for, at vi kan få en klar, saglig debat. Det er netop det, vi efterlyser med dette beslutningsforslag, og det er netop det, ministeren afviser. Når ministeren derfor beklager, at der fortsat vil være uklarheder i debatten, er det simpelt hen, fordi det grundlag, som debatten burde føres på, kan vi ikke få i hænde.

Jeg vil også gerne bede ministeren om at besvare det spørgsmål, hr. Thoft stillede, nemlig: hvordan bliver proceduren nu fremover? Det fik vi, så vidt jeg hørte det, ikke svar på. Bliver det sådan, at den samlede konceptramme, den samlede doktrin, hvad ministeren så vil finde på at kalde den, skal behandles på en demokratisk måde, eller skal den ikke?

Jeg vil også godt spørge hr. Knud Damgaard, om han så i det mindste vil være med til at sikre, at den samlede konceptramme bliver behandlet på en anstændig og forsvarlig måde, når det nu ikke kan blive tilfældet med hovedelementet, FOFA.

Så var ministeren inde på, at man skulle vurdere de politiske virkninger. Ja, det burde man så sandelig have vurderet, før man ved-

tog FOFA, for hvad har den politiske virkning i forbindelse med nedrustningsbestræbelserne været af dette her? Den politiske virkning har naturligvis været – anderledes kunne det heller ikke være – at modparten, Sovjetunionen, har opfattet dette som et dybt aggressivt skridt. Det har Sovjetunionen også klart givet udtryk for, og det kan man ikke fortænke Sovjetunionen i. Anderledes kan dette her ikke opfattes. FOFA kommer lige nøjagtig på et tidspunkt, som ministeren også selv er inde på, hvor der måske er tegn på et vist opbrud, hvor der måske er ting på vej, som kan bane vejen for nedrustningsforhandlinger og afspænding. Lige nøjagtig det tidspunkt vælger man til at komme med et offensivt skridt, og hvorfor gør man det? Det gør man af samme årsag, som dengang man tog beslutningen om at opstille de 572 raketter: fordi man ønsker at forhandle ud fra styrkens position. Man vil godt være med til nedrustning. Man påstår, at man godt vil være med til såkaldt balancerede skridt nedad, men først skal man lige være foran. Først skal man lige have styrkens position, inden man begynder realitetsforhandlingerne. Sådan var det med raketterne, og sådan ser det altså ud til at skulle være på det konventionelle område. Historien gentager sig, men det bliver det jo ikke mindre tragisk af.

Så jeg vil godt spørge ministeren, når man nu siger, at man skal til at overveje de politiske virkninger: havde det ærlig talt ikke været det rigtige, om man havde overvejet de politiske virkninger af dette her, inden man havde truffet beslutningen?

Til slut vil jeg spørge hr. Knud Damgaard, om ikke bekræftelsen af, at Danmark faktisk har forpligtet sig på dette her, kunne føre hr. Knud Damgaard og socialdemokratiet til at nyoverveje den stilling, man indtog i første runde under førstebehandlingen, og hvor man åbenbart havde det indtryk, at sagen var udsat, hvad den altså desværre ikke er.

(Kort bemærkning).

Knud Damgaard (S):

I selv samme anledning og for at undgå mytedannelser skal jeg spørge ministeren, om det er rigtigt, at det koncept om konventionelt forsvar, der skal behandles om et år, ikke også indeholder FOFA-principperne.

(Kort bemærkning).

Sønderby (V):

Det er til hr. Albrechtsen. Nu er det flere gange kommet frem – og det kom også frem i det svar, som hr. Thoft havde til mig – at man ikke kunne være helt tilfreds med oplysningerne; der blev sagt, at man ikke fik oplysninger, og hr. Thoft sagde til mig i første runde, at han var ikke enig med mig i, at man ikke kunne diskutere hver eneste strategiske situation.

Jeg vil gerne give min opbakning til det, forsvarsministeren sagde om, at der vel ikke findes noget parlament, hvor man får så meget at vide om disse ting, som vi gør her i huset, og det synes jeg egentlig man skulle være tilfreds med.

Så synes jeg i øvrigt, at man skulle lade være med at bruge de vendinger, som man har brugt i bemærkningerne, for man kommer til at tænke over, hvad formålet er, når man har hørt debatten her. Det gælder de fire linjer, der står i bemærkningerne side 3:

»Men hvem er da denne nye doktrin til gavn for? Ikke befolkningen, hvis sikkerhed forringes. Derimod i ganske usædvanlig udstrækning for dødens købmænd...«

Jeg synes nok, at det er nogle oplysninger, som er mere vildledende end noget andet.

Forsvarsministeren (Engell):

Der blev stillet to spørgsmål. Det ene var fra hr. Knud Damgaard, der spurgte mig: når man skal ind i en drøftelse af den samlede konceptramme, vil FOFA så indgå heri? Det kan jeg bekræfte. Det var også præcis det, jeg sagde i mit første indlæg.

Så har hr. Albrechtsen og hr. Thoft rejst spørgsmålet om en videre procedure. Man har også tidligere her i folketinget spurgt om muligheden for orientering i det udenrigspolitiske nævn, og jeg skal sige, som jeg også har sagt dengang, at det ønske har jeg naturligvis noteret mig.

(Kort bemærkning).

Albrechtsen (VS):

Jeg vil gerne lige komme med en kommentar til hr. Knud Damgaards spørgsmål, for jeg synes ikke, at hr. Knud Damgaard skal slippe med ligesom at antyde, at der dermed ikke er truffet nogen beslutning om

FOFA, fordi den vil indgå i det samlede koncept, som der til sin tid skal tages stilling til.

Det er givetvis rigtigt – det vil jeg godt spørge ministeren om – at FOFA kunne forkastes, hvis den samlede doktrin, hvis det samlede koncept bliver forkastet. Sådan vil det givetvis være. Så vil også FOFA være ophævet, men realiteten er, at det desværre næppe er særlig sandsynligt, og som element i den samlede ramme har Danmark jo nu desværre godkendt elementet FOFA. Således må det foreligge. Man har givet såvel en politisk bindende tilslutning til FOFA som en på ambassadørplan formel tilslutning til dette element. Derfor synes jeg ikke, at hr. Knud Damgaard skulle benytte denne anledning til ikke at gøre i denne sag, hvad der burde gøres. Det synes jeg er meget forkert af hr. Knud Damgaard.

Forsvarsministeren (Engell):

Nu forsøger hr. Albrechtsen igen at skabe mistænkeliggørelse på et grundlag, som er fuldstændig urimeligt. Som jeg har været inde på flere gange, er der i og for sig ikke noget nyt i FOFA. De tanker, der ligger omkring en fjendes forsyningslinjer, opfølgestyrker osv., er noget, man har beskæftiget sig med altid, ikke bare i NATO's historie, men så længe der har været hære, og så længe der har været ført krige på denne jordklode. Så det er mistænkeliggørelse, og det er at fokusere på et hjørne af en sag, som der ikke er nogen grund til.

For det første er der tale om, at vi på et tidspunkt skal have en samlet drøftelse om konceptgrundlaget. Det er det ene. For det andet vil der også for de enkelte lande i alliancesamarbejdet været tale om, at man nationalt træffer en beslutning om anskaffelser på materielområdet, på personelområdet osv. Det var det, jeg startede med at sige.

For vores vedkommende ligger det jo sådan, som hr. Albrechtsen også ved, at der er indgået et forsvarsforlig, der fastsætter rammerne for det danske forsvars udvikling i de kommende tre år.

(Kort bemærkning).

Albrechtsen (VS):

Jeg vil gerne som afslutning sige til ministeren og til hr. Knud Damgaard, at det er

[Albrechtsen]

meget rigtigt, at der ikke er noget nyt i de tanker, der ligger bag ved det, der er besluttet. Det var også de tanker, der f.eks. lå til grund for Israels krigsførelse under 6 dages krigen. Men det nye er, at der er truffet en beslutning. Det kan hr. Knud Damgaard ikke komme uden om.

Hermed sluttede forhandlingen.

Afstemning

Forslagets overgang til anden (sidste) behandling vedtoges uden afstemning.

Formanden:

Jeg foreslår, at forslaget til folketingsbeslutning henvises til forsvarsudvalget. Hvis ingen gør indsigelse mod dette forslag, betragter jeg det som vedtaget. (Ophold). Det er vedtaget.

Meddelelser fra formanden:

Formanden:

Der er ikke mere på dagsordenen.

Arbejdsmarkedsudvalget har afgivet betænkning over:

Forslag til lov om ændring af lov om arbejdsformidling og arbejdsløshedsforsikring m.v. (Deling af arbejdsdirektoratet m.v.) (Lovforslag nr. L 55).

Eksemplarer vil blive omdelt.

Socialudvalget har afgivet betænkning over:

Forslag til lov om ændring af lov om social pension. (Ændrede regler om arbejdsgiverbidraget til førtidspension m.v.). (Lovforslag nr. L 83).

Eksemplarer vil blive omdelt.

Folketingets næste møde afholdes i morgen, fredag den 7. december 1984, kl. 10.00.

Angående dagsordenen skal jeg henvise til den i salen opslåede dagsorden.

Mødet hævet kl. 15.50
